

3000 LEUVEN 1

Versijnt 4x per jaar,
jaargang 20, nummer 4, december 2009

Wisselwerking onderwijs en welzijnswerk

wel

wijs

Majong

Maatschappij-
en jongerenproblemen

BI-ZONDERE JONGEREN

Over biseksualiteit en categorische dogma's

Binnen de wetenschappelijke literatuur wordt er nog niet zo heel lang aandacht besteed aan biseksualiteit. Met de toename in maatschappelijke aanvaarding van homoseksualiteit ging ook een toename in interesse gepaard naar de studie van seksuele minderheden of holebi's. Echter, in de onderzoekswereld en in de samenleving blijken biseksuelen soms de vreemde eend in de bijt. Biseksualiteit zondigt tegen een denken in termen van binaire categorieën. Je bent homo/lesbisch of hetero. Maar als bi, wat ben je dan eigenlijk? In deze bijdrage verkennen we wat het kan betekenen om jong en bi te zijn en hoe een maatschappelijke waardering een rol speelt in de ervaringen van biseksuele jongeren. We illustreren de gegevens uit de vakliteratuur met citaten van jongeren tussen 17 en 22 jaar die deelnamen aan verschillende groepsgesprekken in oktober 2008 voor een onderzoeksproject van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA-Uhasselt).

Heteronormativiteit en categorische dogma's

Holebi-jongeren leven in een heteronormatieve samenleving. Dit betekent dat zij opgroeien in een klimaat dat niet per definitie homofoob is, maar wel heteroseksualiteit als de standaard neemt waartegen andere seksuele voorkeuren worden afgewogen. Men is hetero tot het tegendeel wordt bewezen. Ouders verwachten dat hun kind hetero is, dat dochterlief met een vriendje naar huis komt, niet met een vriendin. In het beste geval zorgt een coming-out (i.e. het voor de eerste keer bekend maken dat men holebi is) voor verrassing, verwondering en een goed gesprek. In het slechtste geval voor afwijzing, verwerping of ontkenning.

Maar hoe erg of hoe goed is het gesteld met de houding van jongeren tegenover holebiseksualiteit? Bij (relatief hoog opgeleide) jongeren van 12 tot 21 jaar valt dat op het eerste zicht nogal mee. 7% van de meisjes staat niet achter gelijke rechten en plichten voor holebi's en hetero's (wat betreft mogen huwen, kinderen adopteren...), 10% weet het niet goed en 83% van hen staat er wel achter. Jongens zijn minder verdraagzaam: 18% van hen vindt gelijke rechten geen goed idee, 20% weet het niet goed en 62% staat er wel achter. 7% van de meisjes wordt liever niet gezien met een holebi in vergelijking met 22% van de jongens. Holebi-jongeren worden zelfs dubbel zoveel (vaak tot heel vaak) gepest op school. Er is ook een sterk verband tussen het denken in traditionele man-vrouwrolpatronen (bv. vinden dat de vrouw haar rol in het gezin moet vervullen terwijl de man voor het gezinsinkomen moet instaan) en homonegativiteit. Hoe traditioneler men denkt, hoe negatiever men staat ten op-

zichte van holebiseksualiteit (Dewaele, Cox, Dhaenens & Vincke, 2009). In het algemeen mag het dan misschien allemaal wel meevallen, dit betekent nog altijd dat sommige holebi-jongeren in een specifieke sociale context (wanneer hun ouders hen verwerpen, wanneer ze op een school zitten waar een sterke machocultuur heerst...) risico's lopen voor hun welbevinden en welzijn.

Naast heteronormativiteit en homonegativiteit kunnen we onze huidige maatschappelijke cultuur ook typeren als één die in sterke mate gericht is op een denken in afgebakende categorieën. Vanaf de 17de eeuw vond het Verlichtingsdenken ingang. Een doorgedreven academisering en medicalisering van onze samenleving zorgden ervoor dat we steeds meer de ons omringende wereld gingen indelen in hokjes, ziektebeelden... Om orde te scheppen hebben we behoefte aan categorieën. Ze stellen ons in staat om te begrijpen wat zich rondom ons afspeelt, brengen een veilige structuur aan in een chaotische wereld. Stereotypen en vooroordelen zijn ook het resultaat van een denken in deze sterk afgebakende categorieën met specifieke kenmerken (bv. Marokkanen zijn onbetrouwbaar, homo's zijn verwijfd). Stereotypen zijn dan ook voorbeelden van hoe elke categorisatie gedoemd is om te falen. Bij elke strikte afbakening gaat een aspect verloren van de complexe sociale en maatschappelijke realiteit. In die zin spreken we over een categorisch dogma wanneer we een strikte afbakening onkritisch hanteren en zo 'de waarheid' geweld aandoen.

Categorische dogma's leiden tot onbegrip over wat het betekent of kan betekenen om bi te zijn. Biseksualiteit verwijst immers naar het discontinue van een seksuele voorkeur. Er is dan geen duidelijke afbakening van een seksuele voorkeur. Men valt nu eens op een jongen, dan eens op een meisje. Omdat biseksualiteit bij sommige

mensen nog meer onbegrip opwekt dan homoseksualiteit, spreekt men soms over bifobie: "Een eerste manifestatie van bifobie is de ontkenning van het bestaan van deze mensen. Dit aspect kan toegeschreven worden aan het feit dat men in onze cultuur denkt in binaire categorieën, waarbij elke categorie een wederzijds uitsluitende tegenpool heeft.... Een gevolg van verdrukking door de buitenwereld is dat men zich niet veilig voelt buiten zijn eigen gemeenschap en dus een sterke nood heeft aan een duidelijke grens tussen 'wij' en 'zij'. Biseksuelen zijn in dit opzicht problematisch aangezien ze de grenzen tussen insider en outsider doen vervagen." (Ochs, 1996: 224, 228). Bifobie kan zich ook uiten in de angst voor een specifieke partnerkeuze zoals de volgende jongeren illustreren.

Mario: Ja, dat merk je wel. Dat er veel homo's schrik hebben van mensen die bi zijn omdat ze denken dat als er dan een vrouw komt dan kijken ze naar de vrouw. En dan denken ze oh ze gaan misschien met die vrouw gaan en dan wil die niet meer met mij.

Peter: Ik denk dat het voor de partner ook heel moeilijk moet zijn. Omdat ge niet kunt concurreren met iemand van het andere geslacht dus bijgevolg kunt ge ook niet zorgen dat ge beter zijt.... Het probleem ligt hem eigenlijk gewoon in het feit van: gij kunt niks doen om uw partner bij u te houden op bepaalde vlakken.... En ik denk dat het daarom heel erg moeilijk is, omdat ge nooit uw partner volledig tevreden kunt stellen.

Omdat biseksuele personen zich niet laten beperken door de gangbare grenzen van een homo- of heteroseksuele voorkeur, veroorzaken ze onzekerheid en soms angst bij anderen. Dit illustreert hoe moeilijk het is om af te stappen van cultureel gefixeerde categorieën. Normen (i.e. opvatting over wat hoort en wat niet hoort) worden op verscheidene vlakken en domeinen gecreëerd. Ze zijn echter niet enkel het alleenrecht van een dominante versus een onderdrukte minderheidsgroep. Normen zijn op zich ook niet 'verkeerd'. Ze komen tot stand omdat ze vaak een regulerende functie hebben in die zin dat ze het ene gedrag goedkeuren en het andere afkeuren. Voor bepaalde groepen in de samenleving, niet zelden gestigmatiseerde of minderheidsgroepen, kunnen ze echter erg negatieve consequenties hebben.

Een biseksuele identiteit

Alle holebi-jongeren moeten op een bepaald ogenblik in hun leven een nieuwe seksuele identiteit inpassen in hun zelfbeeld. Meestal groeien ze op in een omgeving die verwacht dat ze een heteroseksuele voorkeur zullen ontwikkelen. De periode voor een eerste coming-out gaat vaak met twijfels en angsten gepaard en ook na de eerste coming-out kan het nog jaren duren voor men de 'nieuwe' seksuele identiteit heeft geïntegreerd in zijn/haar zelfbeeld (Dewaele, 2004). De fundamentele karakteristieken van zo'n identiteitsontwikkeling omvat meestal volgende elementen: a) een groeiende aanvaarding van het etiket 'homoseksueel', b) het ontwikkelen van een positieve houding ten opzichte van de seksuele identiteit, c) een stijging van het aantal persoonlijke en sociale contacten met holebi's, d) een groeiende behoefte om de seksuele voorkeur bekend te maken en e) een

synthese van de homoseksuele identiteit en het algemene zelfconcept (Rowen & Malcolm, 2002). Biseksualiteit laat zich echter moeilijk inpassen in de bestaande theorieën over een seksuele identiteitsontwikkeling. De traditionele theorieën gaan immers vaak uit van een evolutie die zich ontwikkelt van het zichzelf zien als hetero tot het zichzelf zien (en aanvaarden) als homo of lesbienne. De weinige modellen die wel specifiek op een biseksuele voorkeur gericht zijn, benadrukken dat de onzekerheid over zijn of haar seksuele identiteit veel langer blijft nazinderen in het leven van biseksuele personen (Horowitz & Newcomb, 2001). Een gesprek tussen een lesbisch (Sandra) en biseksueel (Muraz) meisje illustreert het mogelijk ervaren van deze verwarrende gevoelens.

Sandra: Ik denk dat het voor jezelf soms ook verwarrend kan zijn omdat je dan op de duur niet goed meer weet van hoe of wat. Naar waar moet ik nu op zoek gaan? Moet ik nu op zoek gaan naar een jongen of moet ik nu op zoek gaan naar een meisje? Of moet ik het nu maar gewoon op mij af laten komen wat mij aantrekt. Dus ik kan wel snappen dat het soms verwarrend is.

Muraz: Ja, soms is dat wel zo. Voor dat ik met mijn vriend was had ik wel zo zin om een relatie te beginnen met een meisje, maar dat was dan moeilijker. Dan was ik wel verliefd op een meisje, maar zij was dan niet biseksueel dus. En dan heb ik vanaf nu gewoon gezegd van: 'wat er op mij afkomt en waar ik verliefd op word, ga ik gewoon zien en niet specifiek naar een meisje of een jongen ga zoeken.

Er zijn verder ook erg weinig onderzoeken die nagaan hoe een (bi)seksuele identiteit evolueert doorheen de tijd. Als er dan al aandacht voor is dan focust men eerder op de overgang van bi naar homo/lesbisch dan omgekeerd (Esterberg, 2002). Het volgende heteromeisje toont hoe biseksualiteit vaak als een tijdelijk gegeven bekeken wordt, een fase die jongeren doorlopen op weg naar de 'echte' homo- of lesbische identiteit:

Maya: De holebi's die ik ken die zeggen van ge zijt ofwel hetero ofwel lesbisch of homo, en bi beschouwen ze eigenlijk als een fase waarin ge ontdekt over wat ge zijt en dat ge dan ene keer seks hebt met een man en ene keer met een vrouw en dan zo experimenteren een tijd en dat ge dan echt op een punt komt dat ge homo zijt of niet. Maar bi dat is niet zoiets dat ge kunt zijn, volgens hen.

Een Amerikaanse longitudinale studie bij 156 holebi-jongeren besteedde aandacht aan de dynamiek binnen seksuele identiteitsprocessen. 57% van de jongeren uit dat onderzoek identificeerde zich consequent over een periode van vijf jaar als homo of lesbisch, 18% maakte de overgang van een biseksuele naar een homo/lesbische identiteit en 15% identificeerde zich systematisch als biseksueel (Rosario et al., 2006). Het is dus niet zo dat elke biseksuele jongere zich vroeg of laat een homo- of lesbische identiteit zal aanmeten.

Ook de overtuiging dat een biseksuele voorkeur een keuze is, waarbinnen men ook voor de evidente 'heteroseksuele' optie kan gaan, is volgens de volgende respondenten een hardnekkig vooroordeel.

Yasmine:... en ook zo, bijvoorbeeld een godsdienstleerkracht die dat ooit heeft gezegd. Van... Mensen die bi zijn die kunnen gewoon niet kiezen. Dat is echt een stomme reactie.

Goedroen: Sommige mensen zeggen ook van, ja als ge bi zijt waarom begint ge dan niet gewoon met een jongen, dat is gemakkelijker. Maar ge kiest niet op wie ge valt hé.

Nele: en zeker de oudere generaties... Bij ouders is dat toch zo van "zou ge nu toch nie eens proberen met ne man, ge zult zien da valt wel mee hoor". Ma ik ben nu met een meisje samen daarna zien we wel, maar als da afgeraakt... misschien kom ik wel ne jongen tegen, misschien een meisje. Maar die begrijpen da dus nie. Die denken als ge bi zijt en ge kunt met ne jongen zijn, gaat dan met ne jongen. Tis een fase, ge gaat door een fase.

Uit eigen Vlaams onderzoek blijkt dat vrouwen zich meer dan mannen als biseksueel identificeren en dat mannen zich dan weer gemakkelijker dan vrouwen met het label 'homo' identificeren (Vincke et al., 2006; Dewaele et al., 2008). Mogelijk heeft dit te maken met de neiging van vrouwen om identiteiten meer als een continu en fluide gegeven te zien (Esterberg, 2002). Het label 'biseksueel' past dan beter bij iets wat vrouwen zien als potentieel veranderlijk doorheen de tijd. Ook is er een grotere maatschappelijke tolerantie voor intimiteit tussen twee vrouwen dan voor intimiteit tussen twee mannen (Dewaele et al., 2009) waardoor vrouwen zichzelf mogelijk gemakkelijker als biseksueel zullen benoemen. De volgende respondent illustreert hoe meisjes op een vanzelfsprekende wijze met deze fysieke intimiteit omgaan.

Petra: Mijn beste vriendin die heeft ook een beetje biseksuele trekjes maar dat is meer voor de fun. Ik denk niet dat die echt een relatie met een meisje zou willen. Ze valt vooral op jongens maar, ze voelt zich ook wel aangetrokken tot meisjes, maar gewoon fysiek. Ik denk niet dat ze biseksueel is in de zin dat ze verliefd zou worden op een meisje.

We blijven hoe dan ook in het duister tasten over de mate waarin biseksuele jongeren andere ervaringen hebben dan lesbische, hetero- en homoseksuele jongeren. Er is nochtans behoefte aan meer informatie. Recent onderzoek toont immers aan dat biseksuele jongeren een bijzondere en op sommige vlakken ook een problematische groep zijn.

Biseksuele jongeren als kwetsbare groep

Biseksuele personen kunnen zowel vanuit de samenleving als vanuit het homo- en lesbisch milieu vaak op weinig begrip rekenen omdat ze het binaire 'hetero versus homo/lesbisch' overstijgen (Ochs, 1996). Jongeren die zich als biseksueel identificeren blijken dan ook een bijzonder kwetsbare groep (Russel, Seif & Truong, 2001; Murdock & Bolch, 2005; Busseri et al., 2006; Rosario et al., 2006). Dit kan te maken hebben met gevoelens van onzekerheid over zijn of haar biseksuele identiteit of met de manier waarop men in onze cultuur met onbegrip reageert op een biseksuele identiteit (Murdock & Bolch, 2005). Een lesbische meisje in ons onderzoek verwoordde het onbegrip als volgt.

Yasmine: Ik heb toch ook al es reacties gehad van iemand van mijn klas, die zei: Ja maar dat bestaat niet, bi zijn. Want dan zijt ge de ene dag hetero en de andere dag lesbisch. Ik dacht van: Wat? En die zei echt zo van: Ja als gij een relatie hebt met een jongen dan zijt gij dan hetero en de dag daarna een relatie met een meisje dan ben je lesbisch....

Sommigen kunnen een homoseksuele voorkeur begrijpen terwijl een biseksuele voorkeur eerder vragen oproept.

Leen: Ik vind zelf biseksualiteit ook nog iets heel moeilijks om te kunnen begrijpen. Allez ik kan begrijpen dat ge als vrouw verliefd wordt op andere vrouwen, maar biseksualiteit dat is voor mij... Allez dat is ook omdat ik niemand ken die biseksueel is...

Amerikaans onderzoek toont aan dat heterojongens in vergelijking met homojongens niet meer negatieve ervaringen opdoen of slechtere schoolresultaten behalen. Biseksuele jongens bleken echter hoger te scoren op schoolproblemen, meer negatieve attitudes tegenover hun ouders te hebben, hun sociale omgeving minder positief in te schatten en minder goede schoolresultaten te behalen dan heterojongens. Ook biseksuele meisjes scoren op dit vlak slechter dan lesbische meisjes (Murdock & Bolch, 2005). Ook andere onderzoekers benadrukken de kwetsbaarheid van biseksuele meisjes. Volgens hen heeft dit te maken met de verwerping die deze meisjes ervaren zowel in het halebimilieu als in de heteronormatieve samenleving. Beide omgevingen zouden verwerpend reageren op een biseksuele identiteit. Het gebrek aan sociale ondersteuning dat daaruit voortvloeit, maakt ze zo kwetsbaar (Galliher, Rostosky & Hughes, 2004). Ook eigen recent onderzoek in Vlaanderen wijst op de kwetsbaarheid van biseksuele jongeren. Biseksuele jongeren (en niet homo- of lesbische jongeren) scoren in vergelijking met heterojongeren significant hoger op het ervaren van depressieve gevoelens. Dit zou ermee te maken kunnen hebben dat ze minder open zijn over hun biseksuele voorkeur (Dewaele et al., 2008). Immers, zo beschermen ze zichzelf misschien wel tegen mogelijke discriminatie of vooroordelen, maar ze blijven zelf wel met gevoelens van angst en onzekerheid zitten (Diplacido, 1998). De grotere onzichtbaarheid van biseksuele jongeren heeft dan te maken met hun grotere geslotenheid maar ook met het door de omgeving niet herkend worden als biseksueel. Een biseksueel meisje omschrijft dit als volgt.

Goedroen: ik denk dat bij volwassenen, die in een relatie zitten, dat hun omgeving vaak veronderstelt van 'ge zijt lesbisch of ge zijt hetero' terwijl dat ze zich dan nog wel altijd ergens als bi zien, maar dat ze misschien gewoon in een relatie zitten en daarom niet meer over hun bi zijn praten.

Biseksuele jongeren identificeren zich ook minder sterk met holebi's als groep in de samenleving. Dat betekent bijvoorbeeld dat ze zich vergelijken met homo- en lesbische jongeren minder verbonden voelen met andere holebi's en dat ze zich minder goed voelen bij hun seksuele voorkeur. Biseksuele jongeren scoren bovendien gemiddeld hoger op geïnternaliseerde homonegativiteit dan homo- en lesbische jongeren. Dit betekent dat ze zich negatieve aspecten van halebiseksualiteit (die

voortvloeiën uit vooroordelen, discriminatie, negatieve waarderingen e.d.) makkelijk eigen gaan maken. Ze denken er met andere woorden zelf in negatieve termen over. Dit gaat dan vaak samen met depressieve gevoelens (Dewaele et al., 2008). Immers, wanneer men een groep verwerpt waartoe men zelf behoort, dan houdt dit ook een zelfverwerping in.

De 'echte' biseksueel

Maar wie is nu echt biseksueel? En kan die dan eens uitleggen hoe dat nu zit? Het is misschien net door een antwoord schuldig te blijven, dat we er één geven. Want het is net omdat zij buiten de grenzen vallen van wat cultureel omschreven wordt als een homo- of heteroseksuele voorkeur, dat elke poging om het te omschrijven gedoemd is om te falen. Sommige respondenten verwijzen naar biseksualiteit in termen van het zich aangetrokken voelen tot een persoonlijkheid eerder dan tot iemand van een bepaalde sekse.

Micky: Wat wel is, heel dikwijls met bi's dat ik ken. Die zeggen dikwijls van: ik word niet verliefd op een geslacht, ik word gewoon verliefd op ne mens.

Yasmine: En ik heb ooit ergens een uitspraak gelezen van Angelina Jolie die zegt: "Ik val niet op sekse of op geslacht, ik val op personen." En dat vind ik eigenlijk echt zo'n schone uitspraak. Allez ge valt op een persoon, allez als ge bi zijt. Ik vond dat gewoon een heel sjieke uitspraak.

Als we vaststellen dat Vlaamse biseksuele jongeren een meer problematische groep zijn wat betreft mentaal welbevinden (depressieve gevoelens), zich minder comfortabel voelen bij hun seksuele voorkeur (m.n. hoger scoren op geïnternaliseerde homonegativiteit) en er meer gesloten over zijn, dan kunnen we dit op twee manieren trachten te verklaren. De eerste verklaring luidt dat biseksuele jongeren twijfelen over hun seksuele voorkeur, zich effectief in een overgangsfase bevinden en daarom ook nog met heel wat negatieve gevoelens te kampen hebben. Het zich identificeren als biseksueel kan dan op het eerste zicht gemakkelijker lijken want men is dan nog altijd 'een beetje hetero' en zou zo misschien gemakkelijker aanvaard worden. Maar dit is ook een risicovolle verklaring omdat ze biseksualiteit ook ontkent. We bouwen dan immers voort op de idee dat biseksualiteit slechts een fase is. Dit sluit dan aan bij een tweede verklaring, die verwijst naar een gebrek aan begrip en ondersteuning voor een biseksuele identiteit. Zowel vanuit de homo- of lesbische gemeenschap als vanuit de heterogemeenschap is er weerstand. Homomannen en lesbische vrouwen zien biseksualiteit als een gemakkelijke keuze en ervaren de biseksuele identiteit als niet 'echt'. Binnen de heterogemeenschap krijgt biseksualiteit dan vaak een promiscue connotatie. Het zijn zij die niet kunnen kiezen en die 'van twee walletjes eten'.

Biseksualiteit laat zich dus moeilijk in een duidelijke omschrijving vatten met onbegrip en verwarring van dien. Dat maakt bi's enerzijds een kwetsbare groep, bi-zijn anderzijds tot een unieke seksuele voorkeur die zich onttrekt aan categorische dogma's. Voor sommige jongeren is biseksualiteit een overgangsidentiteit. Voor ande-

ren is het wel degelijk een stabiel gegeven dat hun relationeel leven blijft beïnvloeden. Binnen een therapeutische en educatieve context is het belangrijk om oog te hebben voor een groep die mogelijk met specifieke knelpunten worstelt. Tegelijk mogen we ons niet laten verleiden tot vooroordelen zoals die voortvloeiën uit categorische dogma's. Uiteindelijk worden we toch allemaal verliefd op een persoon met zijn of haar unieke eigenschappen, en niet op de sekse of categorie waartoe hij of zij behoort.

Dr. Alexis DEWAELE

Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA – U Hasselt)

Lange Nieuwstraat 55

2000 Antwerpen

België

+ 32 (0)3 275 59 43 (tel.)

+ 32 (0) 275 59 26 (fax)

BIBLIOGRAFIE

- Busseri, M. A., Willoughby, T. Chalmers, H. & Bogaert, A. R. (2006). Same-sex attraction and successful adolescent development, *Journal of Youth Adolescence*, 35:563-575.
- Dewaele, Alexis (2004). Coming out als mijlpaal in het leven van holebi's. In: Spee, Sonja, Lodewyckx, Ina, Motmans, Annemie & Van Haegendoren, Mieke (Eds.), *Jaarboek 2 Steunpunt Gelijkekansenbeleid UA-LUC*. Antwerpen: Garant, 243-260.
- Dewaele, Alexis, Cox, Nele, Dhaenens, Frederik & Vincke, John (2009). *Het discours van jongeren over holebiseksualiteit. Over flexen, players en metroseksuelen*. Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA-U Hasselt), Antwerpen: Drukkerij Peten.
- Dewaele, Alexis, Van Houtte, Mieke, Cox, Nele, Vincke, John (2008). *De schoolloopbaan van holebi- en heterojongeren*. Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA-U Hasselt), Antwerpen: Drukkerij Peten.
- DiPlacido, Joanne (1998). Minority stress among lesbians, gay men, and bisexuals: A consequence of heterosexism, homophobia, and stigmatization, in: Herek, Gregory (Ed.), *Stigma and sexual orientation*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 138-159.
- Esterberg, Kristin, G. (2002). The Bisexual Menace: Or, Will the Real Bisexual Please Stand Up?, in: Richardson, Diane & Seidman, Steve (eds.), *Handbook of Lesbian & Gay Studies*. Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage Publications, 215-227.
- Galliher, R.V., Rostosky, S.S. & Hughes, H.K. (2004). School belonging, Self-Esteem, and Depressive Symptoms in Adolescents: An examination of Sex, Sexual Attraction Status, and Urbanicity, *Journal of Youth and Adolescence*, 33(3):235-245.
- Horowitz, Janna, L. & Newcomb, Michael, D. (2001). A Multidimensional Approach to Homosexual Identity, *Journal of Homosexuality*, 42(2): 1-19.
- Murdock, T. B. & Bolch M. B. (2005). Risk and Protective factors for Poor School Adjustment in Lesbian, Gay, and Bisexual (LGB) High School Youth: Variable and Person-Centered Analyses, *Psychology in the Schools*, 42(2):159-172.
- Ochs Robyn (1996). Biphobia: It Goes More Than Two Ways. In: Firestein Beth A. (1996). *Bisexuality: The Psychology and Politics of an Invisible Minority*. Thousand Oaks/London/ New Delhi: Sage Publications.
- Rosario, Margaret, Schrimshaw, Eric. W., Hunter, Joyce & Braun, Lisa (2006). Sexual Identity Development Among Lesbian, Gay, and Bisexual Youths: Consistency And Change Over Time, *The Journal of Sex Research*, 43(1):46-58.
- Rowen, Christopher, J. & Malcolm, James, P. (2002). Correlates of Internalized Homophobia and Homosexual Identity Formation in a Sample of Gay Men, *Journal of Homosexuality*, 43(2): 77-92.
- Russel, S.T., Seif, H. & Truong, N.L. (2001). School outcomes of sexual minority youth in the United States: evidence from a national study, *Journal of Adolescence*, 24:111-127.
- Vincke, John, Dewaele, Alexis, Van den Berghe, Wim & Cox, Nele (2006). *Zzip - een statistisch onderzoek met het oog op het verzamelen van basismateriaal over de doelgroep holebi's*. Gent: Ugent - Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA-U Hasselt), in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Gelijke Kansen in Vlaanderen.